

بررسی خاک‌های بخشی از مناطق جنوب و نواحی اردکان و اقلید خسرو رامشنی، محمد حسن بنائی^۱

نقشه خاک‌های ایران به مقیاس ۱:۲۵۰۰۰۰۰ بعلت کوچکی مقیاس، قدمت و منسوح شدن روش طبقه‌بندی آن نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای فعلی باشد، در همین راستا بمنظور بهنگام نمودن اطلاعات و استفاده از اراضی اقدام به تهیه نقشه خاک به مقیاس ۱:۱۰۰۰۰۰۰ گردید. اراضی مورد مطالعه بین ۵۰ تا ۵۵/۳۰ درجه طول شرقی و ۲۶/۳۰ تا ۳۱ درجه عرض شمالی واقع شده که شامل نقشه‌های شیراز، کنکان، بوشهر، داراب، بندرعباس، آباده بمساحت تقریبی حدود ۱۷ میلیون هکتار می‌باشد.

مناطق مورد مطالعه به علت وسعت زیاد دارای اقلیم متفاوت (نیمه بیابانی شدید گرم تا مدیترانه‌ای سرد) با میانگین سالیانه بارش ۱۰۰۰ - ۱۵۰ میلی‌متر و دمای ۲۴ - ۸ درجه سانتیگراد، با سازندهای زمین شناسی متعدد و عوارض طبیعی گوناگون می‌باشد. در نتیجه خاک‌هایی با درجه تکامل پروفیلی متفاوت تشکیل گردیده است.

در این بررسی با استفاده از عکسهای ماهواره‌ای، نقشه‌های عوارض طبیعی، مطالعات ارزیابی و خاکشناسی، زمین ریخت‌های مشابه، نتایج مورفولوژیکی، فیزیکوشیمیایی، کانی شناسی نیمرخهای شاهد و رژیمهای رطوبتی و دمائی، خاک‌های هر واحد بر حسب درصد پوشش بصورت غالب، مجموعه، ضمیمه تا زیر گروه طبقه‌بندی گردیدند.

لذا خصوصیات خاکها از نظر مقدار، نوع و توزیع مواد آلی، عناصر بازی، شوری و قلیائیت و بطور کلی تکامل پروفیلی، پوشش گیاهی و حاصلخیزی و استعداد و قابلیت اراضی متفاوت هستند.

بعنوان مثال در شمال غربی و غرب منطقه مورد مطالعه که دارای میانگین بارندگی ۴۰۰ - ۱۰۰۰ میلی‌متر و رژیمهایی رطوبتی و (Xeric, Ustic) حرارتی (Mesic, Thermic, Hyperthermic) اغلب دارای سازندهای آهکی و دارای خاک‌هایی با تکامل پروفیلی مناسب و تنوع افقها و ضخامت سولوم و مواد آلی نسبتاً زیاد تا زیاد است که به ترتیب در بردارنده خاک‌های غالب Inceptisols Mollisols Alfisols Entisols و کمی Vertisols و خیلی کم Histosols می‌باشند که برای زراعت دیم مناسب هستند.

- منطقه مرکزی دارای بارندگی سالانه حدود ۳۰۰ میلی‌متر با رژیمهای رطوبتی Xeric و Aridic و Xeric و حرارتی Thermic و Mesic و سازندهای آهکی و گاهی گچی می‌باشد. خاک‌های این منطقه

^۱ به ترتیب عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات کشاورزی فارس و عضو هیأت علمی و معاونت مؤسسه تحقیقات خاک و آب

دارای تکامل پروفیلی و تنوع افقها، ضخامت سولوم و مواد آلی نسبتاً زیاد هستند و خاکهای غالب منطقه از راسته‌های Inceptisols, Entisols و کمی Aridisols که برای زراعت دیم نسبتاً مناسب می‌باشند. منطقه جنوب بجز سواحل خلیج فارس، با بارندگی ۲۵۰ - ۲۰۰ میلیمتر با رژیمهای رطوبتی Ustic و Aridic Ustic و حرارتی Hyperthermic با سازندهای آهکی گچی و نمکی می‌باشد. خاکهای این منطقه دارای تکامل پروفیلی ضعیف اغلب فاقد ساختمان با افقهای تجمع آهک، گچ، و گچ و آهک توام و نمک، مواد آلی کم، حاصلخیزی ضعیف هستند. خاکهای غالب این منطقه از راسته‌های Entisols, Inceptisols و Aridisols می‌باشند و زراعت دیم در اکثر سالها از نتایج مناسبی برخوردار نیست.

- حاشیه خلیج فارس و شرق نیریز و آباده، با بارندگی سالانه ۲۰۰-۱۵۰ میلیمتر و رژیمهای رطوبتی Xeric - Arid, Arid, Arid - Ustic و حرارتی (Mesic, Thermic, Hyperthermic) با سازندهای گچی، آهکی، نمکی می‌باشد. خاکهای این منطقه فاقد ساختمان، تکامل پروفیلی ضعیف با افقهای تجمع گچ و آهک و نمک نزدیک سطح، مواد آلی کم، حاصلخیزی ضعیف هستند که خاکهای غالب این منطقه از رده‌های Entisols, Aridisols می‌باشند که در اکثر این اراضی زراعت دیم بی‌فایده است. طی این مطالعات معلوم شد که:

- ۱- خاکها با افزایش بارندگی و کاهش دما از تکامل پروفیلی و تنوع افقها و افزایش مواد آلی و استعداد مناسب برخوردار بوده و با کاهش بارندگی و افزایش دما از تکامل پروفیلی و تنوع افقها، مواد آلی و حاصلخیزی کاسته و به افقهای تجمع گچ، آهک و نمک نزدیک به سطح زمین محدود می‌گردد.
- ۲- در مناطق بربران کانیهای ۲:۱ بخصوص اسمکتیت، ظرفیت تبادل کاتیونی و مواد آلی از مناطق خشک زیادتو است. در نتیجه این خاکها حاصلخیزتر از مناطق خشک می‌باشد.
- ۳- در منطقه خشک و گرم بعلت هوازدگی شیمیایی، تغییر و تحول کانیها و مواد آلی کم اغلب قلیائی و انتظار وجود کانیهای کلریت، میکا، ایلیت و پالی گورسکیت بیشتر است.